

در مورد تصرف در زمین

بلال ابن حارث از پدرش روایت نموده که گفت: رسول الله صلی الله علیه وسلم از زمین خارج مدینه که بنام "معادن قبلیه" یاد می‌شد، زکات می‌گرفت و قسمتی از آن زمین‌ها را که بنام "عقیق" یاد می‌شد، به بلال بن حارث برای کشت و زراعت داده بود تا آن که حضرت عمر رضی الله عنه هنگام خلافتش به بلال بن حارث گفت:

«إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يُقْطِعْكَ لِتَحْتَجِرْهُ عَنِ النَّاسِ، لَمْ يُقْطِعْكَ إِلَّا لِتَعْمَلَ. قَالَ: فَأَقْطَعَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ لِلنَّاسِ الْعَقِيقَ»

(المستدرک علی الصحیحین)

ترجمه: رسول الله صلی الله علیه وسلم این زمین‌ها را برای تو نداده بود که مانع استفاده مردم شوی، بلکه داده بود تا از آن استفاده کنی (راوی حدیث می‌گوید) عمر رضی الله عنه زمین‌های عقیق را که زیاده از استفاده بلال بن حارث بود، برای مردم تقسیم کرد.

توضیح حدیث:

کسانی که زمین‌ها را به طور استثمار گرفته‌اند، زمین از آن‌ها به جبر و اکراه گرفته شود و به مستمندان داده شود، اگر در مدت سه سال زمین بدون استفاده نزد کسی باقی بماند، حتماً از وی گرفته شود و به شخص دیگر داده شود، زیرا اجماع صحابه رضی الله عنهم به این است که اگر کسی زمین را سه سال استفاده نکند، از وی گرفته شود و به شخص دیگری داده شود.

مالک زمین می‌تواند زمینش را هر نوع زراعتی که می‌تواند بکند، کاریگر استخدام کند، برای کار اگر توانائی نداشت، دولت کمکش کند؛ اگر آن را زراعت نمی‌کرد، به شخص دیگر بدهد تا آن را زراعت کند؛ البته بدون مقابل، اگر به کسی نداد و زمین را بدون

استفاده نگاه داشت، مدت سه سال مهلت داده شود، بعد از آن دولت زمین را از پیشش بگیرد و به شخص دیگری بدهد، چنانچه از عبد الله بن ابوبکر رضی الله عنهما روایت است که گفت: بلال بن حارث مرنی از رسول الله صلی الله علیه وسلم طالب زمین شد و او صلی الله علیه وسلم زمین دراز و کلانی را برایش داد، تا وقتی که حضرت عمر رضی الله عنه به خلافت رسید و به بلال گفت: تو از رسول الله صلی الله علیه وسلم زمین را طلب کردی و او صلی الله علیه وسلم از سائل چیزی را منع نمی کرد و زمین های زیاد را به تو داد و تو به تمام آنها رسیدگی کرده نمی توانی؛ ببین هرچه را می توانی بگیر و متباقی آن را مسترد کن تا بین مسلمین تقسیم کنیم. بلال بن حارث گفت: من این طور نمی کنم چیزی را که رسول صلی الله علیه وسلم برایم داده پس نمی دهم، حضرت عمر رضی الله عنه زمین های زیاد از ضرورت اش را از وی گرفت و به بین مسلمین تقسیم نمود.

این دلیل واضح بر این است که هرگاه شخصی زمین خود را تا مدت سه سال زراعت کرده نمی توانست، دولت آن را ازش می گیرد و به شخص دیگری می دهد؛ چنانچه حضرت عمر رضی الله عنه با بلال بن حارث مرنی این کار را کرده است.

بنابر این، تمام کسانی که مالک زمین باشند و آن را تا سه سال زرع نکنند، زمین از آنان گرفته می شود و به غیر از آنها داده می شود، چون اعتبار به تعطیل قرارداد زمین است؛ نه ملکیت شخص. گفته نشود که این کار گرفتن مال مردم به غیر از حق است، زیرا شریعت در ملکیت زمین معنایی قرارداده که آن غیر از ملکیت به مال منقول است، و غیر از معنای ملکیت عقار(زمین)؛ پس ملکیت زمین از برای زراعت آن است، که اگر از مدت تعیین شده از طرف شرع معطل قرارگرفت، ملکیت از مالک آن زایل می شود. شریعت اسلام تملیک زمین را به آبادی، استحکام و تقسیم و میراث و خرید و فروش و غیره قرارداده است.